

Wystawa: 1939. Wojna przez pryzmat wstążki i kamienia. Order Krzyża Grunwaldu.

W polskich jednostkach wojskowych walczących z hitlerowskim najeźdźcą na różnych frontach Europy będących w dyspozycji Rządu w Londynie stosowano system odznaczeń z okresu międzywojennego uzupełniony o Medal Wojska, Medal Lotniczy i Morski. Inaczej sytuacja przedstawiała się w okupowanym kraju. Organizacje bojowe dla własnych żołnierzy same ustalały formy wyróżnień. Armia Ludowa wprowadziła orła bez korony trzymającego trzy metalowe strzały, a Gwardia Ludowa trzystopniowe pochwały. Jednak wraz z rozwojem liczebnym i podnoszącą się rangą tych organizacji w walce takie formy nagród stały się mało atrakcyjne. Na posiedzeniu Dowództwa Głównego Gwardii Ludowej 8 listopada 1943r ustalono wzór i nazwę krzyża „Krzyż Grunwaldu”. Nawiązano do tradycji zwycięskiej bitwy pod Grunwaldem i do jej symbolu dwóch nagich mieczy. Pierwszego nadania odznaczenia dokonano przez opublikowanie w organie prasowym „Gwardzista” nr 36 z dnia 25 grudnia 1943r informacji o powstaniu tego odznaczenia, zasad jego nadawania i listę pierwszych 30 kawalerów. Na mocy dekretu PKWN z dnia 22 grudnia 1944r krzyż formalnie wprowadzono do systemu odznaczeń Polski Ludowej. Od 1960r krzyż został podniesiony do rangi orderu. Forma graficzna orderu została zaprojektowana przez artystę plastyka Mieczysława Bermiana. Na awersie równoramiennego krzyża umieszczono na tarczy dwa nagie miecze skierowane ostrzami w dół, na rewersie na tarczy w trzech wierszach napis 1410/KG/1944. Krzyż podzielono na trzy klasy i określono barwy wstążki. Przyjęto, że wstążka ma szerokość 35 mm i jest czerwona z białym 7 mm paskiem po środku oraz z dwoma 2 mm zielonymi paskami wzdłuż brzegów. Uchwałą z 20 lutego 1944r Krajowa Rada Narodowa na wniosek gen. Michała Roli-Żymierskiego zatwierdziła „Krzyż Grunwaldu” jako odznaczenie wojskowe i sprecyzowała kwalifikacje czynów i zasług, stanowiących podstawę do przyznawania odznaczenia w poszczególnych klasach. I klasa mogła być nadana „za zwycięskie

„Krzyż Grunwaldu” jako odznaczenie wojskowe i sprecyzowała kwalifikacje czynów i zasług, stanowiących podstawę do przyznawania odznaczenia w poszczególnych klasach. I klasa mogła być nadana „za zwycięskie

prorowadzenie operacji wojskowych, za wybitne zasługi przy organizacji sił zbrojnych i walkę w podziemiu”. II klasa – „za wybitne wyróżnianie się w dowodzeniu oddziałem na polu bitwy, w dowodzeniu oddziałem partyzanckim i za zasługi w pracy podziemnej”. III klasa – „za osobiste czyny bohaterskie na polu walki lub w pracy podziemnej”. Jednocześnie przyjęto, że I klasę nadaje KRN na wniosek Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego, a II i III klasę upoważnieni dowódcy armii, korpusów i dywizji. Odznaczonym przysługiwało prawo do awansu o jeden stopień wyżej. Od 1952r ordery nadawała Rada Państwa. Order został wycofany z systemu odznaczeń 23 grudnia 1992r.

W okresie 1943-1992 nadano ogółem 5738 orderów w tym I klasy – 71, II kl – 346, III kl – 5321. Wśród odznaczonych są:

I klasy – generał broni Zygmunt Berling, gen. Dwight Dawid Eisenhower, gen. Juliusz Karol Rómmel, gen. broni Władysław Sikorski (odzn. pośmiertnie), Stefan Starzyński (odzn. pośmiertnie).

II klasy – płk Bolesław Kowalski „Ryszard” (dowódca jednostek AL w powstaniu warszawskim), Stanisław Nowicki „Felek”, płk Justyn Małecki (komendant Okręgu Warszawskiego AK).

III klasy – uczestnicy zamachu na gen. Franza Kutscherę Szefa SS i policji: Zdzisław Poradzki „Kruszynka”, por. Michał Isajewicz „Miś”, ppor. Bronisław Hellwig „Brono” i pchor. Kazimierz Sott „Sokół”. Za pomoc okazaną polakom we Francji Joliot Curie, płk pilot Stanisław Skalski, mjr Jan Gerhard, mjr Bolesław Maślankiewicz.

Po zakończeniu wojny odznaczono 207 zbiorowości społecznych za walkę z okupantem. I tak: I klasą odznaczono – 1 Armię Wojska Polskiego, Warszawę, Lublin, Majdanek, Poznań, województwo kieleckie, II klasą – 3 Pomorską Dywizję Piechoty, 1 Pomorski Pułk Moździerzy, Augustów, gminę Babimost, Duklę, Hel, Łęczycę, Mławę, twierdzę Modlin, a III klasą – 1 Warszawską Dywizję Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, Jasło, Białobrzegi. Bydgoszcz, Ilżę, Nowy Sącz, Zamość, Ćmielów.

Płockim kawalerem Orderu Krzyża Grunwaldu III klasy był Kazimierz Otap. Po przegranej kampanii wrześniowej 1939r znalazł się pod okupacją radziecką i z białostoczczyzny został wywieziony w głąb Związku Radzieckiego na Syberię. Po wielu udrękach z Ałtajskiego Kraju trafił do 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. Przeszedł szlak bojowy od Lenino do Berlina, walczył pod Dęblinem, o Warszawę, na Wale Pomorskim, forsował Odrę. Podczas zdobywania Berlina w nocy z 1 na 2 maja 1945r z 4 kolegami zawiesił biało-czerwoną flagę na Kolumnie Zwycięstwa w pobliżu Bramy Brandenburskiej. Po powrocie do kraju rozpoczął pracę na ziemiach zachodnich jako pracownik PKP. Kiedy ruszyła budowa kombinatu w Płocku został pracownikiem MZRiP. Zmarł 26 lutego 2006r.

Jan Henryk Waluś

Order Krzyża Grunwaldu będzie prezentowany na wystawie w Muzeum Mazowieckim w Płocku na przełomie sierpnia i września 2009r z okazji 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej.